

परसवर्ण

ध्रुव - अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः

(०)

प्रत्याहारः

इसके अन्तर्गत
शब्दसह को छोड़कर
सभी व्यंजन
आते हैं।

परसवर्ण
↓
बाद का उली वर्ग का
पञ्चम अक्षर

मतलब

० + यय = अं इ ण् न् म्

य	क्	र्	ल्	
अं	इं	णं	न्	
श	भ	घ	ङ	ध
ज	ञ	ग	ङ	द्
ख	फ	ह	ड	थ
च	ट	त्	क्	प्

अर्थात् - जब अनुस्वार (०) के बाद किसी भी वर्ग का कोई भी व्यंजन आता है तो अनुस्वार के स्थान पर उली वर्ग का पंचमाक्षर हो जाता है।

जैसे - अनुस्वार आने से सं + चितः → सम् + चितः = साञ्चितः
इसका पञ्चमाक्षर

कुं + ठितः = कुण् + ठितः = कुण्ठितः

→ मुं + डा

↓

मुण् + डा = मुण्डा

→ खं + जः — खञ्जः

→ मं + दः — मन्दः

→ दं + डः — दण्डः

→ स्तं + भः — स्तम्भः

→ मं + थनम् — मन्थनम्

→ वं + चनम् — वञ्चनम्

→ गुं + फितः — गुम्फितः

अं + कः —

अङ्कः/अङ्का

गं + गा —

गङ्गा/गङ्गा

सं + सा —

संसा

लं + वः —

लम्बः

पं + पा —

पम्पा

घं + ल —

घण्टा

कं + पनम् —

कम्पनम्

लां + हनम् —

लाहानम्

तौलि सन्धि

सूत्र -

तौलि

तौः - तवर्ग (त् थ् द् ध् न्)

लि - ल्

यदि तवर्ग के बाद ल् आता है तो तवर्ग का ल् में परिवर्तन हो जाता है।

Trick -

त् + ल् = ल्
थ् + ल् = ल्
द् + ल् = ल्
ध् + ल् = ल्
न् + ल् = ल्

जैसे - तत् + लयः

↓
तल् + लयः = तल्लयः

उद् + लेखः

↓
उल् + लेखः = उल्लेखः

विपद् + लीनः

↓
विपल् + लीनः = विपल्लीनः

विद्वान् + लिखति

↓
विद्वान् + लिखति
= विद्वान् लिखति

विद्युत् + लता

↓
विद्युल्लता

यद् + लक्षणम्

↓

यल् + लक्षणम्

= यल्लक्षणम्

Gyansindhu Coaching Classes